

Iskustva i značenje feminizma za muške studente Sveučilišta u Zagrebu

Handabaka, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:387359>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

KATARINA HANDABAKA

ISKUSTVA I ZNAČENJE FEMINIZMA ZA
MUŠKE STUDENTE
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

KATARINA HANDABAKA

ISKUSTVA I ZNAČENJE FEMINIZMA ZA
MUŠKE STUDENTE
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVRŠNI RAD

Mentor: dr.sc. Erik Brezovec,
Sumentor: mag. soc. Marija Zelić

Zagreb, 2022.

Velike zahvale upućujem svojim mentorima dr.sc. Eriku Brezovec, i mag. soc. Mariji Zelić na pomoći, strpljenju i podršci prilikom pisanja ovog završnog rada.

Najveće hvala mojim roditeljima, baki i kumi na podršci tokom cjelokupnog studiranja i završavanja fakulteta.

Posebno hvala svim bliskim muškarcima, ocu, braći, najboljem prijatelju, momku te svim prijateljima i sudionicima koji su mi bili velika motivacija za obradu ove teme.

Hvala Petru za ideju teme, posebni pogled na temu te konstantnu motivaciju, podršku i pozitivu kroz proces pisanja rada.

Šaljive, ali veoma zaslužene zahvale svim konobarima i dobrim drugovima koji su trpili moje kave i random outbursts smijehova kako kroz pisanje ovog rada, tako i kroz cijeli put studiranja.

Sadržaj

Sažetak	5
1. Uvod.....	5
2. Feministička teorija i teorija socijalne konstrukcije zbilje.....	4
3. Metoda i uzorak	7
4. Rezultati	9
4.1. Mišljenje studenata Sveučilišta u Zagrebu o feminističkom pokretu	9
4.1.1. Mišljenje o budućnosti pokreta.....	10
4.2. Društveni kontekst pokreta	11
4.2.1. Utjecaj feminističkog pokreta na društvo	11
4.2.2. Utjecaj društva na feministički pokret	13
4.3. Spolovi u okvirima feminističkog pokreta.....	15
4.3.1. Mišljenje o položaju spolova unutar pokreta	15
4.3.2. Muškarci u okvirima feminističkog pokreta	16
4.3.3. Žene u okvirima feminističkog pokreta	17
4.4. Faktori oblikovanja mišljenja.....	18
4.4.1. Socijalizacija kao faktor oblikovanja mišljenja o feminističkom pokretu	19
4.4.2. Feministički pokret kao faktor oblikovanja svakodnevnog života.....	20
5. Rasprava.....	21
6. Zaključak.....	25
7. Literatura.....	27

Sažetak

Feminizam igra značajnu ulogu u svakodnevici žena i muškaraca. Kod rasprave o feminizmu, glavnu riječ najčešće vode žene. Kod ovakve teme, nerijetko se zanemari mišljenje druge polovine stanovništva, muškaraca. Od primarne socijalizacije do fakulteta, muškarci se obrazuju i dolaze u kontakt s različitim stavovima i načinima razmišljanja te konstruiraju ne samo svoji, već i zbilju njihove okoline. Kroz obrazovanje na fakultetu muški se studenti nerijetko preseljavaju izvan svoje primarne okoline te njihova mišljenja bivaju izazvana. Konstruiraju svoje stavove prema ženama i drugim muškarcima u njihovoj blizini, kreiraju vlastiti identitet i položaj u društvu, a feminizam u tome igra veliku ulogu. Iskustvo muškaraca s pokretom, društveni kontekst kojeg muškarci percipiraju, odnos spolova u njihovoj okolini te samo društvo i pokret oblikuju mišljenja, stavove i auto-refleksiju muških studenata.

KLJUČNE RIJEČI: feminizam, muški studenti, socijalna konstrukcija zbilje

1. Uvod

„Identitet je, naravno, ključan element subjektivne stvarnosti, i kao sva subjektivna stvarnost, stoji u dijalektu s društvom.” (Berger, Luckmann, 1966:159) Ljudi kroz cijelu povijest čovječanstva konstruiraju ne samo svoju zbilju već i zbilju ljudi oko sebe, pa i cijelog kolektiva. Ženski rod, identiteti žene i muškarca te njihov međuodnos stvoren je od strane društva kroz uloge i očekivanja koji su im dane na temelju bioloških odrednica još od rođenja. Usponom feminističkog pokreta i osvještavanjem društva o položaju žena, nedvojbeno se promijenila i zbilja muškaraca.

Stajalište muškaraca o ovom fenomenu jako je malo zastupljeno u društvenom diskursu. Feminizam utječe na sve aspekte života muškaraca. Ponajviše utječe na njihov položaj u društvu i odnos, ne samo društva prema njima već i na muškarčevu auto-refleksiju. U suštini, jednako kako su se položaj i stavovi žena promijenili uz poticaj feminizma, promijenili su se stavovi i položaj muškog spola. Iznimno je važno započeti istraživati stavove i iskustva mladih muških studenata o fenomenu feminizma kako bi se na vrijeme mogle uočiti posljedice koje je feminizam ostavio na muški spol.

Ovo istraživanje će, na temelju analize intervjua s deset aktivnih studenata te kroz teorije socijalnog konstruktivizma i feminističke teorije, istražiti strukture stavova muških studenata Sveučilišta u Zagrebu. Detaljnije, istražiti će se kakvi su njihovi stavovi prema samom fenomenu feminizma, prema društvu i poziciji kako svog, tako i ženskog spola u istom. Također, istražiti će se i viđenje budućnosti u kontekstu društva na kojeg utječe fenomen feminizma. Glavni cilj ovog rada je ukazati na određene strukture stavova o feminističkom pokretu te utjecaj feminizma na konstrukciju svakodnevice kod muških studenata Sveučilišta u Zagrebu.

U drugom dijelu rada će se predstaviti feminističke teorije i teorija socijalne konstrukcije zbilje. U trećem dijelu rada iznosi se metoda te uzorak istraživanja. Četvrti dio rada iznose se rezultati koji uključuju uvid u mišljenje ispitanika o feminističkom pokretu, društveni kontekst pokreta, odnos spolova u kontekstu pokreta te faktori oblikovanja mišljenja i svakodnevice muških ispitanika. U petom dijelu se iznosi analiza rezultata a peti dio iznosi zaključak teme.

2. Feministička teorija i teorija socijalne konstrukcije zbilje

„Iako je moguće reći da čovjek ima svoju prirodu, značajnije je reći kako čovjek konstruira vlastitu prirodu, ili jednostavnije, čovjek proizvodi samog sebe“ (Berger, Luckmann, 1966:47) Berger i Luckmann bi, prema tome, rekli kako je rod institucionaliziranje navika i uloga pojedinog roda, što se dalje može povezati s rečenicom Simone de Beauvoir „Žena se ne rađa, ženom se postaje“ kroz socijalizaciju i interakcije.

Definicija feminizma i feminističke teorije možda ima onoliko koliko i ljudi koji se deklariraju kao feministi. (Klocke, 2010.) Kroz povijest, feministički pokret je mijenjao svoje ciljeve, time se mijenjala i njegova popularnost kod spolova koji ga zastupaju. Iz samog naziva FEMinizam može se zaključiti da je nit vodilja ženski spol i prava žena. Prvi val feminizma bio je fokusiran na autonomiju i jednakost žena u društvu općenito. S obzirom na društvenu situaciju osamnaestog stoljeća, feminizam nije imao puno muških pobornika.

Drugi val feminizma potiče pitanje prava žena na glasanje, time se potiče i njihovo obrazovanje. Drugi val feminizma je također bio prvotno potaknut od strane žena iako se i stav muškaraca nedvojbeno počeo mijenjati. Suvremeni feminizam se fokusira na ravnopravnost spolova i njihovu raznolikost u društvu. Također, mijenja se fokus sa ženskog spola i osnovne ravnopravnosti na opću ravnopravnost rodova u širokom smislu svakodnevnog života. Bez obzira na promjenu fokusa pokreta sa žena, u diskusiji o feminizmu i pravima žena, u sjeni je zaostalo mišljenje polovine cijelog stanovništva – muškaraca. Muškarci sačinjavaju društvo i konstruiraju ga prema svojim nahođenjima u istoj mjeri kao žene. Time, feminizam utječe na izgradnju svakodnevice muškarca jednako koliko i žena.

Prema teoriji socijalne konstrukcije zbilje, ljudi svakodnevno konstruiraju društvo oko sebe. Isto tako, konstruiraju i sami sebe prema utjecajima istog tog društva. Mladi muškarci uče od svojih starijih vršnjaka i muških uzora o prihvatljivim ponašanjima, emocijama pa i načinima razmišljanja. Klasični stereotipi s kojima se muška djeca susreću od najmlađe dobi kroz crtane filmove, slikovnice ili knjige su snažni prinčevi koji spašavaju svoje djeve, hrabri su, suočavaju se s izazovima i strahovima te imaju konzistentnu estetiku. Ovakvi ideal tipovi potiču mušku djecu da se konformiraju očekivanjima da će i oni biti takvi te da se kroz vrijeme ukalupe u te uloge. Očevi također igraju veliku ulogu, iako nisu idealni. Uče svoje sinove skrivanju emocija, čvrstoći i britkosti. Svojim ponašanjem prema suprugama, očevi modeliraju buduće ponašanje sinova

prema svojim partnericama. Ovakva očekivanja i uloge ne odgovaraju svim muškarcima te na pojedince mogu imati jako štetan učinak. U pokušajima samo-oblikovanja u dane okvire, pojedinci se mogu suočiti s osjećajima da su nedovoljni u raznim aspektima. Šutnja o emocijama može dovesti do povećane razine stresa i anksioznosti. Manjak brige o mentalnom zdravlju zbog toga što je to „tabu tema“ za muškarce može imati i negativan zdravstveni utjecaj na muškarce. Suvremeni feminizam otvara vrata pojedincima koji se ne uklapaju u tipične muške stereotipne uloge, da izraze svoje „Ja“ u sigurnom okruženju uz podršku okoline koja ih ne osuđuje. (Day M. 2016) Iako cilj feminizma više nisu samo žene i njihovo iskustvo, još uvijek ima podvojenih mišljenja o sudjelovanju muškaraca u feminističkom pokretu.

Stephen Heat u djelu knjige „Men in feminism“ - *Male feminism* navodi kako je sam feminizam za žene te su one te koje određuju promjenu. „Žene su subjekti feminizma, njegove začetnice, njegova snaga; pokret i pridruživanje od žene do feministkinje shvaćanje je te subjektifikacije.“ (Jardine, Smith, 1987:1) Muškarci su pak „[...] objekti, dijelovi analize, agenti konstrukcije koja se treba transformirati, predstavnici i nositelji patrijarhata.“ (Jardine, Smith, 1987:2) Autor dalje objašnjava kako je, bilo koji pokušaj muškarca da i sam postane subjekt feminizma, svojevrsna „kolonizacija“ pokreta. Prema autoru, muškarci jednostavno ne razumiju položaj žene jer nisu nikad iskusili uloge koje je društvo dalo ženama. Također, za muškarce navodi kako je „njegovo iskustvo njena opresija“ te bilo kakav izveden zaključak mora uključivati početak feminizma iz te činjenice. (Jardine, Smith, 1987:1,2)

S druge strane, „[d]ok još uvijek žele pozvati muškarce na odgovornost, dosta feministkinja vjeruje da su muškarci dobri za feminizam te pozdravljaju njihovu podršku i inicijative.“ (Goldrick-Jones, 2002:2) Autorica Goldrick-Jones, u svojem radu *Men Who Believe in Feminism* navodi kako je podrška muškaraca postojana i potrebna za feminizam i širenje ciljeva pokreta. Autore i autorice kao što su Gloria Steinem, Bell Hooks i Lynne Segal, Goldrick-Jones navodi kao primjere podrške žena muškarcima feministima i mušku dobrodošlicu u pokret. Autorica Goldrick-Jones premošćuje teoriju kako muškarci ne mogu razumjeti žene zbog manjka iskustva u ulogama koje je društvo ženama dalo. Govori kako muškarci dolaze u kontakt s feminizmom tijekom interakcija sa ženama u svojoj okolini, bilo to na poslu, akademskom okruženju jednostavno svakodnevnom životu. U primarnoj socijalizaciji, pod utjecajem žena kao što su majke, sestre, učiteljice i slično, odrastaju kao simpatizeri pokreta. Kao primjer, autorica navodi Australskog

„profeminista“ koji joj je rekao da je simpatizer pokreta još od djetinjstva zbog utjecaja majke koja je ujedno i socijalna radnica. (Goldrick-Jones, 2002:4)

„Snažan utjecaj društvene pravde, prisutnost žena feministkinja u njihovom životu, osjećaj zarobljenosti u tradicionalnom maskulinitetu, i/ili osjećaj „inherentne ispravnosti“ ženskog pokreta su bili među glavnim razlozima zašto su neki muškarci podržavali feminističke motive i feminističke radove.“ (Goldrick-Jones, 2002:4)

Kao što je navedeno u prethodnim teorijama, muškarci ne bi trebali razumjeti kako je biti žena u ženskoj ulozi, međutim, „[...]u kompleksnoj formi internalizacije [pojedinaac] ne samo da „razumije“ momentarne subjektivne procese drugoga, [pojedinaac] razumije svijet u kojem živi te taj svijet postaje [njegov].“ (Berger, Luckmann, 1966:120) Prema tome, tijekomsa primarne socijalizacije muška djeca primaju ideje od signifikantnih žena u svojem životu, te ih internaliziraju kao vlastite. Ako su signifikantne žene naučene na standardne uloge kućanice i odgojiteljice te su ovisne o muškarcima za financije i sigurnost, muško dijete će uglavnom poprimiti ideju kako on jednog dana mora imati takvu obitelj u kojoj će on preuzeti ulogu oca (čuvar obitelji, *a breadwinner* i slično), a od svoje partnerice će očekivati da preuzme ulogu koju je njegova majka imala u njegovoj primarnoj obitelji. Ovakve i slične tradicionalne obitelji se pojavljuju u malim okolinama, selima i manjim urbanim područjima, gdje signifikantni drugi i okolina podržavaju ideju nuklearne obitelji s navedenom podjelom uloga. Kasnije u radu će se pokazati važnost primarne socijalizacije i okoline sela na mišljenje pojedinih sugovornika.

S druge strane, muška djeca čije su se majke postavile u ulogu oca time što su same zarađivale novac, otvorile tvrtke i općenito bile financijski neovisne o suprugu, uče o tome kako i žena može biti jednaka muškarcu u financijskom aspektu. Također, ako su iste majke dobro obrazovane, posebice u „muškim znanostima“ kao što je STEM područje, muška djeca stvore sliku kako žene imaju jednake sposobnosti na inteligencijskoj osnovi. Bilo koja uloga koju je majka „preuzela“ od oca, prikazuje djetetu da žena može biti u potpunosti jednaka muškarcu. Ponovno, ako okolina podržava ovakvu ideju i odnos, muško dijete će odrasti s mišljenjem kako su njegove kolegice, partnerice, poslodavke i ostale žene s kojima će biti u kontaktu kasnije kroz život, jednake u svakom smislu te mogu s jednakom kvalitetom odrađivati isto što i on. (Berger, Luckmann, 1966)

Time dakle dolazimo do spajanja teorije socijalne konstrukcije zbilje i feminističke teorije. Odnosno, kako muškarci konstruiraju svoju zbilju i mišljenja prema feminističkoj teoriji i općenito kako se odnose prema ženama u svojoj okolini. Muškarci čija primarna socijalizacija podržava ideju jednakosti među oba spola, te potiču jednaku podjelu uloga u obitelji bit će skloni takvom razmišljanju kasnije u životu. Sekundarna socijalizacija također utječe na stvaranje mišljenja o feminizmu kao pokretu i ideji. Obrazovanje i utjecaj kolegica i ženskih nastavnica može oblikovati mišljenje muškarca te bi zauzvrat mogli zamijeniti mišljenje o tradicionalnoj podjeli uloga u ravnopravnu podjelu uloga ne samo u privatnim nego i u javnim i profesionalnim okvirima. Utjecaj feminističkog pokreta može bipromijeniti i muškarčevu auto-refleksiju. Omogućavanje sigurne okoline muškarcima koji se ne uklapaju u stereotipe uloga koje su im dane dodatno im pruža slobodu da se izraze kroz emocije, stil, ponašanje i način života. Feministkinje mogu biti sigurna baza muškarcima koji traže razumijevanje i potporu koju su u isto vrijeme spremni dati ženama u svojoj okolini i šire.

U ovom radu će se, kroz kvalitativno istraživanje dati uvid u utjecaj feminizma na živote i auto-refleksiju deset muških studenata Sveučilišta u Zagrebu. Iako sam uzorak nije dovoljno velik da se rezultati poopće na širu populaciju, ova iskustva i rezultati mogu dati jedinstven uvid u zbilju muškaraca te se tema kasnije može produbiti konkretnijim kvantitativnim istraživanjima.

3. Metoda i uzorak

Istraživanje je provedeno u svrhu izrade završnog rada na Fakultetu Hrvatskih Studija Sveučilišta u Zagrebu, smjer sociologija. Istraživanje je kvalitativno a cilj je dobiti uvid u stavove muških studenata Sveučilišta u Zagrebu o temi feminizma. U sklopu istraživanja provedeno je 10 polustrukturiranih intervjua. Uzorak je neprobabilistički, prigodni uzorak te je skupljen *snowball* metodom. Na upit su se javili muški ispitanici sa smjerova fizika (diplomski studij), matematika (diplomski i preddiplomski studij), medicina i farmacija (preddiplomski studij), umjetnička akademija, strojarstvo, sociologija/povijest dvopredmetni smjer (diplomski studij), komunikologija/sociologija dvopredmetni smjer (preddiplomski) Također su se javili ispitanici muškog spola sa FER-a i sociologije (diplomski studij).

Autorica je nastojala obuhvatiti podjednako sljedeća područja predviđena na službenoj stranici Sveučilišta u Zagrebu: područje prirodnih, tehničkih, društveno-humanističkih,

biomedicinskih i biotehničkih znanosti te umjetničko područje.¹ Istraživanje je provedeno prema načelima Etičkog povjerenja Fakulteta Hrvatskih Studija.

Intervju je podijeljen u 4 bloka. Pitanja u blokovima su konstruirana samostalno. U prvom bloku su pitanja o odnosu fenomena feminizma i društva:

1. Kako sugovornici definiraju feminizam?
2. Na koji način sugovornici misle da feminizam utječe na društvo?
3. Na koji način sugovornici misle da društvo utječe na feminizam?

Drugi blok sadrži pitanja o tome kako sugovornici vide sebe u okvirima feminizma:

4. Na koji način sugovornici misle da feminizam utječe na njihovu svakodnevicu?
5. U kojem položaju se sugovornici vide u budućnosti, u okvirima feminizma?
6. Na koji način sugovornici vide sebe u okviru feminizma?

Treći blok sadrži pitanja o tome kako sugovornici vide svoj i suprotan spol u okvirima feminizma:

7. Kako vide druge muškarce u okvirima feminizma?
8. Kako vide žene u okviru feminizma? Posljednji blok odnosi se na opća pitanja o tome kakav utjecaj je feminizam imao na njihova mišljenja i kako vide budućnost fenomena:
9. Misle li sugovornici da je feminizam utjecao na njihova mišljenja?
 - 9.1. Ako da, na koja i kako?
10. Što sugovornici misle o budućnosti feminizma?

Podaci dobiveni ovim instrumentom kodirani se u kategorije koje odgovaraju navedenim blokovima te će se prema sličnostima i razlikama među ispitanicima dalje analizirati.

S obzirom na istraživačevu ERASMUS praksu, razgovori su se obavljali online putem preko društvenih mreža dostupnih ispitanicima. Bilo je riječ najčešće o WhatsApp ili Zoom pozivu. Trajanje intervju je bilo predviđeno sat vremena, s tim što su razgovori s pojedinim sugovornicima trajali i 30 minuta. Svaki intervju je bio sniman mobilnim uređajem ispitivača, te se iz snimaka radio transkript razgovora koji je dalje adekvatno kodiran. Autorica se usmeno, prije

¹ Podjela preuzeta sa: ([preddiplomski studiji](https://preddiplomski.studiji.unizg.hr)) (unizg.hr)

početka intervjua, obvezala na povjerljivost informacija o sugovornicima. Prije početka intervjua zamolila se usmena i pismena suglasnost sugovornika za snimanjem razgovora. Svi su sugovornici bili prethodno upoznati s ciljevima istraživanja te im je bila ponuđena mogućnost da od razgovora odustanu u bilo kojem trenutku. Audio snimke su sačuvane na osobnom računalu istraživačice pod lozinkom datoteke. Osoba koja ima pristup snimkama i koja će znati podatke o sugovornicima je samo autorica istraživanja. U transkriptima su imena sugovornika kodirana u svrhu dodatnog osiguranja povjerljivosti osobnih podataka. Sve audio snimke razgovora će se izbrisati nakon obrane završnog rada. Kodovi deset intervjua nalaze se u tablici u prilogu rada.

4. Rezultati

Dobiveni rezultati pružaju dublji uvid u strukture stavova o feminističkom pokretu iz perspektive muških studenata Sveučilišta u Zagrebu. Prikazani su po pojedinim temama kako bi se odgovorilo na postavljena istraživačka pitanja. Prvo je prikazano mišljenje o feminizmu, definicije pokreta i/ili teorije. Druga tema je prikazala mišljenje ispitanika o društvenom kontekstu pokreta. Društveni kontekst obuhvaća utjecaj društva na pokret i utjecaj pokreta na razne društvene aspekte koje su ispitanici istaknuli. Treća tema je prikazala mišljenje ispitanika o muškarcima u kontekstu pokreta i društva. Četvrta tema je prikazala mišljenje ispitanika o ženama unutar pokreta i u okvirima društva. Peta tema se odnosi na socijalizaciju koja je direktno utjecala na mišljenja i stavove ispitanika. Šesta tema se odnosi na feminizam kao faktor oblikovanja svakodnevnog života ispitanika. Svako poglavlje, odnosno svaka tema, sadrži tipične izjave ispitanika.

4.1. Mišljenje studenata Sveučilišta u Zagrebu o feminističkom pokretu

Ova tema je razložena na opće mišljenje o samom pokretu te stavove o budućnosti pokreta.

Osam od deset ispitanika ima pozitivno gledište prema pokretu. Istih osam od deset se u kontekstu pokreta vidi kao sudionik i pobornik pokreta:

1. *„Aktivno sudjelujem u diskusijama i razgovorima na temu feminizma i primjenjujem neka načela feminizma u svakodnevnom životu. Ja bih osobno rekao da aktivno sudjelujem u pokretu u nekom kapacitetu.“* (Strojarstvo)
2. *„Trudim se što više zalagati se i boriti se za načela feminizma“* (Medicina)
3. *„Vidim sebe kao pobornikom feminizma, ali ne bih rekao da sam jedan od aktivnijih jer pokušavam probuditi svijest o neravnopravnosti samo među ljudima koji su mi bliski“* (Farmacija)

4. „[...]nazvao bih se popularizatorom teme feminizma, kad god vidim da je vrijeme i mjesto za raspravu te prirode.“ (Fizika)

Student smjera komunikologija ima podvojeno mišljenje o feminizmu. Definira pokret kao: „Društveni pokret koji je začet na dobrim idealima, no prerastao je u komercijalni radikalizam.“ Također govori o tome kako je feminizam utjecao na njegovu svakodnevicu: „[n]aučio me da priču treba sagledati i s „druge“ strane, iako ona ne bi trebala uopće postojati jer smo svi ljudi.“ Ali dodaje: „Isto tako me naučio da je lako prikriti radikalizam ako tvrdiš da se boriš za ravnopravnost.“ Student smjera matematika ima izrazito negativno mišljenje o feminističkom pokretu. Definira pokret kao: „Još jedan u nizu modernih pokreta koji pokušava nametnuti svoje viđenje svijeta drugima“ Ovo mišljenje produbljuje izjavom „[d]anašnji feminizam je sramota.“ Ispitanik također govori kako se ne želi identificirati s pokretom te navodi kako će feminizam postati ili radikalniji u budućnosti ili će izumrijeti.

Detaljniji stavovi i dublje razmišljanje o pokretu se iskazuju kroz sljedeće teme, ponajviše u temi utjecaja socijalizacije i signifikantnih drugih na oblikovanje stavova muških ispitanika na temu feminističkog pokreta.

4.1.1. Mišljenje o budućnosti pokreta

Od deset ispitanika, šest ispitanika budućnost pokreta vide u okvirima društva. Kako bi se društvo mijenjalo, u istom smjeru vide i promjenu u feminističkom pokretu.

1. „Mislim da će netko u budućnosti uspjeti uspostaviti novi socijalistički svjetski poredak i za feminizam uopće neće biti potrebe.“ (FER)
2. „Civilizacija kao da pleše po tankoj niti zadnjih par godina , ali ja sam optimističan da će pokret napredovati.“ (Umjetnička)
3. „Dok je društva, bit će i problema, tako da smatram da će barem opstati u nekom obliku.“ (Komunikologija)
4. „U društvu u kojemu je svaki dan sve teže ljudima održavati pažnju i gdje se manjak discipline opisuje razno raznim drugim simptomima mislim da će feministički pokret postati još radikalniji ili da će jednostavno izumrijeti.“ (Matematika)

Student sociologije vidi ovisnost budućnosti pokreta o kulturama i okvirima u kojima se pokret nalazi, dok student farmacije predviđa širenje pokreta na muškarce, te širenje ideje pokreta do

normaliziranja pojma feminista „Sve u svemu, feminizam ide u dobrom smjeru i nadam se da će se tako i nastaviti.“

Četiri od deset ispitanika budućnost pokreta vide u nastupu samog pokreta prema društvu. Kako se pokret bude mijenjao, u tom smjeru će se kretati i njegova budućnost.

1. „Budućnost feminizma je neizvjesna jer se sam pokret mijenja na dnevnoj bazi u dobu informacija.“ (Strojarstvo)
2. „Nadam se da ću se što prije prestati baviti feminizmom i feminističkim aktivizmom, ne zato što mi se ne da, već se nadam da će to što prije postati nepotrebno jer smo postigli tražene ciljeve. Finalno, mislim da će, tj., da već pomalo je, feminizam prijeći iz borbe za ravnopravnost žena i muškaraca u borbu za općenitu rodnu ravnopravnost.“ (Medicina)
3. „Vrlo očita boljka je činjenica da feminizam kao pokret, što vrijeme dalje odmiče, gubi na svojoj snazi [...] mislim da bi se situacija mogla riješiti ako bi feminizam nastupio kao ujedinjeni front i odstranio iz svojeg tabora one koji očito ne rade u njegovu interesu, što bi zauzvrat u rezultiralo vrtoglavi padom protivnika feminizma“ (Matematika, preddiplomski)
4. „Smatram da je budućnost feminizma poprilično jasna, ako se feministi budu držali temeljne ideje ravnopravnosti. Nastavit će se dizanje svijesti o neravnopravnosti te će sve više dolaziti do pobuna od strane žena koje se osjećaju kao da su u neravnopravnom položaju.“ (Fizika)

4.2. Društveni kontekst pokreta

U temi društvenog konteksta feminističkog pokreta može se razlikovati općeniti društveni kontekst tj. kako feminizam utječe na društvo, te kako društvo utječe na feminizam. Uz to, pojedini ispitanici navode specifične aspekte društva kao što su utjecaj interneta, utjecaj mladih i povijesni primjeri. Svi sudionici su opisali i kontekst spolova i rodova u društvu tako da se i ta tema nalazi u ovom dijelu analize podataka.

4.2.1. Utjecaj feminističkog pokreta na društvo

O utjecaju feminizma na društvo šest od deset ispitanika smatra kako feminizam pozitivno utječe na društvo:

1. „Feminizam djeluje pozitivno na društvo“ (FER)
2. „Društveni pokret koji se zalaže za prava žena i ravnopravnost spolova. Samo zato što je FEMinizam ne znači da I muškarci ne mogu sudjelovati, između jedna stvar protiv koje se feminizam zalaže je toksični maskulinitet što je dobro za sve ljude.“ (Umjetnička)

3. „Feminizam je primarno svojim političkim djelovanjem ostvario ogromne korake u smjeru postizanja rodne ravnopravnosti u područjima poput zapošljavanja, političke participacije i reproduktivnih prava čime je po meni jedan od najutjecajnijih modernih društvenih pokreta [...]” (Sociologija)
4. „Feminizam na društvo utječe na razne načine, kroz političke programe i inicijative, kritike kulturnih i društvenih obrazaca, ali i novim shvaćanjima i doprinosima u umjetnosti, primjerice” (Sociologija) Također navodi kako je feministički pokret katalizator pokretanja niza marginaliziranih skupina na akciju.
5. „Smatram da utjecaj feminizma ima prvenstveno pozitivan utjecaj na društvo budući da se budi svijest o tome da i dalje muškarci i žene nemaju jednaka prava.” (Farmacija)

Studenti sociologije i umjetničke su također naveli i načine na koje feminizam utječe na društvo: „Obrazovanjem, pritiskom na razne institucije utječe na kulturu, prosvjedi, organiziranjem i agitiranjem” (Umjetnička)

Ispitanik s farmacije dalje navodi kako su pokretači feminizma odrasle osobe koje korištenjem masovnih medija šire ideje feminizma. Feminizam, prema ispitaniku, budi moralnu svijest, pogotovo kod mladih osoba koje tek postaju svjesne različitih društvenih problema.

Student medicine navodi kako je jedan od pozitivnih aspekta utjecaja feminizma na društvo – mijenjanje tradicije i pokretanje diskusije o neugodnim temama: „Tako dolazi do rasprave koja, ustraju li feministi dovoljno, kroz duži period dugoročno mijenja opći stav društva i dovodi do veće ravnopravnosti.”

Sugovornik sa smjera matematike preddiplomskog studija navodi kako „Feminizam je u svojoj biti i ideji veoma razumljiv i plemenit iskorak. Zavirimo li u anale, pronaći ćemo brojne situacije koje su uzrokovale radikalne promjene statusa žene u određenom društvu, čak i u periodima tijekom kojih feminizam nije (službeno) zaživio“ Pri tome navodi brojne povijesne primjere kao što su žensko nasljedstvo trona, odnos autorice Zelde Fitzgerald i njenog supruga te znanstvenice Marie Curie.

Tri od deset studenata navode kako feministički pokret ima pozitivnih ali i negativnih utjecaja na društvo.

1. „U nekim područjima pozitivno kao što je povećan broj žena u STEM poljima, ravnopravnost na poslu i poduzetništvo. Dok u nekim područjima negativno kao takozvani “cancel culture” koji bez

milosti napada zbog bilo kakvih pogrešaka, bile to društvene ili poslovne pogreške. Ali nitko nije savršen.“ (Strojarstvo)

2. *Iako postoji prividno ispunjenje žena, prvenstveno u poslovnom svijetu gdje se konstantno navode pozitivni trendovi glede ravnopravnosti spolova, pojavljuju se novi problemi poput „druge smjene“.*“ (Komunikologija)

Student fizike preddiplomskog smjera navodi kako je pozitivna strana pokreta podizanje svijesti o neravnopravnosti žena u društvu, dok je negativna strana pretjerano doslovno shvaćanje pokreta pri čemu se stavlja spol ispred kompetencije na primjer kod zaposlenja. „To zapravo ide apsolutno suprotno od ideje feminizma, koja treba biti da su spolovi ravnopravni u očima društva, odnosno da se u takvoj situaciji spol uopće ne smije gledati kao kategorija po kojoj će netko biti zaposlen.“

Jedan od deset studenata ima negativan pogled na utjecaj feminizma na društvo. Student matematike diplomski studij navodi kako pokret „[n]a društvo uglavnom utječe degradiranjem morala, pokušavanjem postavljanja opasnih presedana i morbidnim privlačenjem pažnje.“

Internet, masovni mediji i općenito proces globalizacije se također ističu u razgovorima s pojedincima. Student medicine navodi kako je globalizirani svijet uz pristup informacijama važan faktor u poticanju feminističkog pokreta. „Mislim da u takvom svijetu, žene i muškarci, potencijalne feministkinje/feministi, vide da ne bi bili sami u svojoj borbi, da nisu ludi i da je moguće izboriti se za svoj cilj, unatoč tomu kako ih društvo gleda.“ (Medicina)

4.2.2. Utjecaj društva na feministički pokret

Pet od deset ispitanika ima mišljenje da društvo negativno utječe na feministički pokret. Smatraju da društvo na neki način sabotira pokret.

1. *„Društvo feminizam pokušava ugušiti.“* (FER)
2. *„Uvijek neki ljudi krivo shvate a drugi namjerno izokrenu pa se poruka uvijek prorijedi“* (Umjetnička)
3. *„Smatram da su u borbi jedno s drugim.“* (Komunikologija)
4. *„Smatram da društvo iznimno negativno utječe na feminizam [...]Društvo će se dakle pokušati oduprijeti reformama koje pokret želi donijet i ili će prividno pomoći, a zapravo ne napraviti ništa ili čak pogoršati situaciju.“* Na dalje, govori kako na ovaj način društvo utječe na samu poruku koju pokret promovira te da „*Pokret tada gubi „momentum“ i „udarnu snagu“ jer ne*

dobiva što je htio i ljudi počnu sumnjati u njega , te se nakon toga dogodi da se pokret razvodni i tada isplivaju nove, radikalnije grane koje možda veze nemaju s originalnom idejom pokreta“
(Fizika)

5. *„[...] odgovor društva na feminizam uglavnom podbada i radikaliziranje feminističkog pokreta. [...] Društvo uglavnom nije briga, a kada ih je briga onda su protiv istog.“*
(Matematika)

Četiri od deset ispitanika navodi kako je utjecaj društva davanje smisla samom pokretu te ga osnažuje.

1. *„Društvo utječe na feminizam tako što izrazi svoje potrebe za pravdom , koje feminizam preuzme kao svoje.“* (Strojarstvo)
2. *„[...] društvo, što je konzervativnije, to više potiče strastvenije feministkinje/feministe na akciju, a njihovo djelovanje kasnije potiče i manje strastvene feministkinje/feministe da se aktiviraju, što pak postepeno naginje društvo sve više prema ciljevima feminizma.“* (Medicina)
3. *„Smatram da je društvo uzrok feminizma, stoga društvo konstantno potječe feminizam da se širi među ljudima“* (Farmacija)
4. *„[...] vidljivo je da društvo, u određenim aspektima, pozitivno utječe na feminizam kao pokret; daje mu smisao te na konkretnim (uspješnim) primjerima prikazuje zašto je pokret kao takav važan za razvoj“* (Matematika preddiplomski)

Student sociologije nema definitivno mišljenje o tome je li utjecaj društva na feministički pokret pozitivan ili negativan pa navodi kulturni kontekst pokreta te razlike koje se očituju u odnosu društava prema feminističkom pokretu. Navodi kako postoji značajna razlika u kontekstu kultura Europe, Latinske Amerike i Bliskog Istoka. Dodaje kako i kapitalistički ustroj društva dovodi do komodifikacije i asocijacije tvrtki s feminizmom iz osobnih ciljeva profita i s ciljem skretanja pažnje s negativnih radnji.

Dalje, tri od deset pojedinaca se, u svojim odgovorima također fokusira na hrvatsko društvo.

- *„[...] društvo u hrvatskoj koje je vrlo statično i nekakve veće promjene nisu uvijek dobrodošle .“*
(Strojarstvo)
- *„[...] postignuća koja je feminizam ostvario na raznim poljima su, kao što vidimo, sve ugroženija u Hrvatskoj“* (Sociologija)
- *„Hrvatsko društvo nije pretjerano nazadno ni napredno , imamo dosta problema, ali imamo i potencijala za velik napredak [...]“* (Medicina)

Kod ove teme se također javlja isticanje utjecaja masovnih medija na pokret. Ispitanik s Farmacije navodi kako su masovni mediji oruđe širenja pokreta. Društvene mreže vidi kao način na koji se mladi ljudi upoznaju s pokretom te način na koji odrasli šire ideje pokreta. Također, navodi kako njegovo znanje o samom pokretu dolazi dijelom iz masovnih medija i s interneta. Student matematike (preddiplomski studij) pak navodi kako je „Vrijeme u kojem živimo je obilježeno je djelovanjem masovnih medija i raznih interesnih skupina, koje feminizam nerijetko koriste kao sredstvo lobiranja za vlastite ciljeve.“ Ispitanik sa strojarstva za budućnost feminizma navodi da: „[...] je neizvjesna jer se sam pokret mijenja na dnevnoj bazi u dobu informacija“.

Utjecaj mladih osoba javlja se kao istaknuta tema kod studenta fizike: „Također mi je drago da sve više mladih žena, ali i muškaraca (što mi je iznimno drago jer je to onda ipak napredak), se trude postići cilj ravnopravnosti.“

U društvenom kontekstu javlja se i pitanje profesionalnog aspekta te utjecaj korporacija na feministički pokret. Student matematike (preddiplomski studij) navodi pokušaj iskorištavanja pokreta tako da: „organizacije i osobe koje koriste raširenost i popularnost feminizma kako bi, pod njegovom zastavom, u javnost, politiku, kulturu i umjetnost progurali neke svoje vrijednosti, pravila i norme, koje vrlo često nemaju apsolutno nikakve veze s feminizmom.“ Isti stav ima i student sociologije koji navodi: „[...] kompanije se onda asociraju s feminističkim (i drugim društveno angažiranim) ciljevima kako bi stekle povjerenje potrošača i skrenule pažnju s vlastitih praksi, među kojima je ponekad i implicitno prenošenje patrijarhalne i mačističke kulture [...]“

4.3. Spolovi u okvirima feminističkog pokreta

Kroz intervju, postavljena su pitanja vezana uz mišljenje o temi pojedinih spolova u kontekstu feminističkog pokreta. Premda se svi ispitanici slažu kako se feminizam, u svojoj srži, fokusira na izjednačavanje oba spola, ipak postoji razlika u zastupljenosti spolova koji su pobornici pokreta. U slijedećim paragrafima će se analizirati mišljenja ispitanika o muškarcima i ženama u okvirima feminističkog pokreta.

4.3.1. Mišljenje o položaju spolova unutar pokreta

Osam od deset muškaraca je izrazilo mišljenje kako je feminizam stvoren za oba spola te kako bi trebao promovirati jednakost i žena i muškaraca u društvu.

1. „Cilj pokreta je izjednačavanje prava žena i muškaraca te uklanjanje spolne diskriminacije“ (FER)

2. „*Za promjene na osnovnoj razini društva potrebno je međusobno poštovanje i u nekim slučajevima otvorenost između muškaraca i žena.*“ (Strojarstvo)
3. „*Naučio me da priču treba sagledati i s „druge“ strane, iako ona ne bi trebala uopće postojati jer smo svi ljudi.*“ (Komunikologija)
4. „*Feminizam je primarno svojim političkim djelovanjem ostvario ogromne korake u smjeru postizanja rodne ravnopravnosti u područjima poput zapošljavanja, političke participacije i reproduktivnih prava*“ (Sociologija)
5. „*Feminizam definiram kao borbu i nastojanje društva ka što većoj jednakosti među rodovima [...] Finalno, mislim da će, tj., da već pomalo je, feminizam preći iz borbe za ravnopravnost žena i muškaraca u borbu za općenitu rodnu ravnopravnost.*“ (Medicina)
6. „*[...] feminizam bi trebao omogućiti jednaka prava i muškarcima i ženama, bez uskraćivanja mogućnosti i osuđivanja na temelju njihova spola.*“ (Farmacija)
7. „*Feminizam bih definirao kao pokret čija temeljna ideja jest ravnopravnost muškarca i žene u svim sferama ljudskoga života.*“ (Fizika)

Ispitanik sa smjera matematika (preddiplomski studij) definira feminizam kao pokret: „*čiji je kolektivni cilj uspostava (društvenog) poretka u kojem žene uživaju stupanj prava i odgovornosti ekvivalentan onome koji (povijesno) uživaju muškarci.*“

Student matematike i umjetničkog smjera (diplomski) ne izražavaju svoje mišljenje o odnosu oba spola u okviru feminističkog pokreta

4.3.2. Muškarci u okvirima feminističkog pokreta

Tri od deset studenata vide muškarce kao sudionike pokreta, ali ne navode neki konkretan stav.

1. „*Mislim da su velik broj muškaraca feministi, ali većina nije.*“ (FER)
2. „*Ne znam što bih mislio... radikalne protivnike feminizma ne shvaćam u istoj mjeri kao i radikalne pobornike.*“ (Komunikologija)
3. „*Ne zanimaju me drugi muškarci i njihova mišljenja.*“ (Matematika)

Jedan od deset studenata navodi kako bi muškarci trebali promijeniti svoje stavove prema ženama.

„*Smatram da bi bilo idealno samo da svaki muškarac ozbiljno promisli kako on gleda na žene u svim sferama života, privatnog i javnog te da nakon takvog razmišljanja pročita par knjiga, pogleda par filmova i razgovara s drugim ljudima o toj temi.*“ (Fizika)

Student matematike (preddiplomski studij) razlaže muškarce na 2 skupine. U prvu skupinu stavlja tradicionalne i konzervativne muškarce što dalje razlaže na umjerene i ekstremne u viđenjima. U ovoj razdiobi navodi da cijeli spektar vidi ženu u ulozi majke domaćice ali se razlikuju u ispoljavanju tih stavova. U drugu skupinu stavlja muškarce koja odgovara njegovoj definiciji feminista a to je da su to: „muškarci koji prepoznaju vrline i određenu ravnopravnost sa ženskim spolom, te su spremni svojim kolegicama i partnericama pružiti odnos koji je utemeljen na obostranom poštovanju“

Ispitanik sa fizike navodi kako većina muškaraca nije ni čula za pokret ili ne znaju koja je svrha feminizma. Navodi i da muškarci koji jesu upoznati s pokretom ipak nemaju dovoljnu motivaciju za sudjelovanjem u pokretu. Student medicine također navodi kako muškarci nisu ni svjesni privilegija koje imaju te kako ih se treba dodatno obrazovati da bi dobili motivaciju za sudjelovanjem u pokretu.

Student sociologije navodi opasku na pitanje kako vidi druge muškarce u okvirima feminizma: „Mislim da ovo nije dobro pitanje – ako smo feministi, druge muškarce ne možemo promatrati kao cjelinu ili jedan agregat u kojem svi misle ili rade isto ili imaju isti utjecaj. Smatram da je feminizam za sve, što je velikom broju muškaraca teško za usvojiti.“

Muški ispitanik strojarstva navodi kako su muškarci vrlo važan aspekt pokreta jer su polovina ukupnog stanovništva s većim utjecajem na promjene u društvu, no nisu svjesni toga pa ne sudjeluju aktivno u pokretu.

Student umjetničkog smjera navodi i konkretne pozitivne strane koje je feministički pokret donio muškarcima: „Omogućava mi Koliko toliko da živim u okolišu u kojem je donekle prihvatljivo za muškarca da iskazuje emocije, što je vrlo dobro za mentalno zdravlje, ja mislim.“ Što se tiče konkretno sudjelovanja u pokretu, za muškarce dalje navodi kako: „Samo zato što je FEMinizam ne znači da i muškarci ne mogu sudjelovati, između jedna stvar protiv koje se feminizam zalaže je toksični maskulinitet što je dobro za sve ljude.“

4.3.3. Žene u okvirima feminističkog pokreta

Polu ispitanika, dakle pet od deset studenata se slaže kako je normalno za žene da budu feministkinje i zahtijevaju ispunjenje ciljeva feminističkog pokreta.

1. „Kao normalne osobe koje ne traže ništa previše.“ (FER)

2. „Žene su važan dio feminizma, kao što samo ime govori, ali su i najveća sila iza samog pokreta. Ne samo u brojkama nego i samoj volji za promjenu.“ (Strojarstvo)
3. „Jedino je smisljeno da svaka žena bude feministica – feminizam im samo daje prava i širi mogućnosti, no ne brani im živjeti kako žele.“ (Medicina)
4. „Žene i jesu najveći pobornici feminizma što je i normalno budući da se bore za svoja prava.“ (Farmacija)
5. „Žene u okviru feminizma vidim kao one koje provode taj pokret.“ (Fizika)

Student matematike je mišljenja kako „Niti jedna pametna žena ne želi danas biti feministica zbog onoga na što se pokret sveo.“

Student matematike (preddiplomski studij) pak razdvaja žene u dvije skupine iako se obje skupine slažu da im je feminizam omogućio pozitivne promjene u životu. Prva skupina žena prihvaća jednaka prava koje uživaju muškarci ali se odriču dužnosti koje ta prava sa sobom nose. Druga skupina žena osjeća pritisak dolaskom feminizma jer trebaju igrati više uloga na koje nisu navikli. Trebale bi biti financijski samostalne, zaposlene, brinuti se o obitelji i djeci itd.

Ispitanik sa studija sociologije ponovno daje opasku da je pitanje preširoko: „Ne znam, mislim da je preširoko pitanje, s obzirom na to da je borba za izjednačavanje prava žena s pravima muškaraca predmet feminizma.“ Ne nadodaje nikakvo daljnje objašnjenje mišljenja.

Muški ispitanik s fizike vidi žene u okviru pokreta „Izgubljeno“ te također ne objašnjava dalje ovaj stav.

Na kraju, sudionik iz umjetničke navodi kako su žene podijeljene u pokretu: „Jedna grupa žena koja je protiv feminizma, a ove ostale koje sudjeluju su opet na rasponu od onih pitomih do ludih.“

4.4. Faktori oblikovanja mišljenja

Na pitanje „Misliš li da je feminizam utjecao na tvoja mišljenja. Ako da, na koja i kako?“ pojavili su se iznimno diferencirani odgovori. Ispitanici su i kroz ostala pitanja navodili utjecaje društva, odgoja, roditelja i slične okolnosti na promjene mišljenja o feminističkom pokretu. Pojedinci su se također osvrtni i na utjecaj samog pokreta na promjene u svakodnevnom životu. Iz tih svih informacija nastale su tema socijalizacije kao faktora oblikovanja mišljenja o feminističkom pokretu i tema feminističkog pokreta kao faktora oblikovanja svakodnevnog života. Navedene će se dalje analizirati kroz istoimene paragrafe.

4.4.1. Socijalizacija kao faktor oblikovanja mišljenja o feminističkom pokretu

Dva od deset ispitanika navodi kako su već prije imali stil života koji odgovara ciljevima feminističkog pokreta.

1. „Zastarjela mišljenja kao protivljenje autonomije žena nad svojim tijelom, manjak poštovanja prema ženama jer su žene i “muškarci ne plaču” nisu nikad bili privlačni mojem pogledu na život i one koje susrećem u svakodnevnom životu.“ (Strojarstvo)
2. „Mislim da sam oduvijek imao sklonosti misliti na način na koji mislim, pa se feminizam naprosto nekako uklopio u to kad sam postao svjestan da postoji to nešto što se tako zove i objedinjuje određene ideje.“ (Sociologija)

Tri od deset ispitanika navodi kako postoji utjecaj socijalizacije na pozitivni stav o feminističkom pokretu

1. „Tek kada sam se počeo raspitivati i razgovarati sa ženama oko sebe, a kasnije i na internetu, shvatio sam kakva je zapravo situacija i počeo se javno zalagati za feminizam“ (Medicina)
2. „rano [sam] odgojen da su muškarci i žene jednako vrijedni te to smatram neosporivom činjenicom (aksiomom) koja je samnom oduvijek, a bit će i dalje. [...] Od dolaska u Zagreb upoznao sam više osoba, što mi je jako drago, koje su i više nego voljne raspravljati o tim temama na zdrav način.“ (Fizika)
3. „Stoga, ne bih trebao biti feminist, ali mislim da zbog svoje majke jesam. Kad bih ju pitao što je feminizam ne bi mi znala reći odgovor i kada bih joj objasnio vjerojatno bi rekla da nije pobornica feminizma, ali ja znam da u nekim segmentima je, a u nekim suprotno budući da se uvijek znala boriti za svoja prava i tako je u meni probudila svijest o feminizmu.“ (Farmacija)

Dva od deset ispitanika navodi kako je primarna socijalizacija bila protivna feminističkom pokretu te za to navode različite faktore.

1. „Kao netko tko dolazi iz tradicionalne obitelji, izložen sam sadržajima i napisima konzervativne tematike čitav život. Ne bih rekao da da je moje okruženje bilo isključivo konzervativno, no definitivno mi je nedostajala liberalna komponenta. Kroz godine druženja, socijalizacije i diskusije s prijateljima, kolegama i sugrađanima, stekao sam određena mišljenja i stavove koji su mi pomogli upotpuniti sliku o sebi. Mnoge od njih ne mogu pripisati isključivo feminizmu, već sinergiji brojnih drugih pravaca, no on je svakako imao svoj utisak“ (Matematika preddiplomski)
2. „Sredina u kojoj sam odrastao je selo i ono je patrijarhalnije nego grad, stoga u seoskim naseljima ima manje feminista nego u gradovima. Stoga, ne bih trebao biti feminist, ali mislim da zbog svoje

majke jesam. [...] Da se vratim na priču, moja mišljenja su prije bila da su muškarci dominantniji i da postoje muški i ženski poslovi, ali odrastanjem sam shvatio da to ne mora biti tako budući da spol ne mora igrati nikakvu ulogu u količini zarade i muškarci se također mogu brinuti o djeci, a ne samo žene.“ (Farmacija)

Studenti matematike (diplomski), FER-a, umjetničke i komunikologije nisu naveli svoje stavove o utjecaju socijalizacije na mišljenje o pokretu.

4.4.2. Feministički pokret kao faktor oblikovanja svakodnevnog života

Osam od deset studenata navode pozitivni utjecaj feminističkog pokreta na svakodnevnicu

1. *Omogućava mi koliko toliko da živim u okolišu u kojem je donekle prihvatljivo za muškarca da iskazuje emocije, što je vrlo dobro za mentalno zdravlje, ja mislim (Umjetnička)*
2. *Feminizam je utjecao na moje viđenje svijeta jer je dao izazov tradicionalnom načinu razmišljanja. Zastarjela mišljenja i stavovi prema ljudima nisu bili kompatibilni sa mojim mišljenjima i feminizam je ispunio tu prazninu. (Strojarstvo)*
3. *„Najneposredniji utjecaj feminizma na moju svakodnevnicu je sudjelovanje na prosvjedima. [...] Posljedično je vjerojatno utjecao na to da izoštrim i elaboriram određena mišljenja, da razradim argumente i informiram se, ali i saznam o nekim problemima kojih nisam bio svjestan,“ (Sociologija)*
4. *„Feminizam moju svakodnevnicu čini gotovo isključivo boljom. Nemam interesa dobivati pogodnosti na štetu drugih [...] Trudim se što više zalagati se i boriti se za načela feminizma“ (Medicina) Ispitanik također navodi kako: „Trudim se prepoznavati problematično ponašanje i ukazivati na njega, primjerice upozoriti i objasniti prijatelju koji se seksistički našalio da to i zašto to nije u redu ili javno dijeliti, npr. na svom Instagramu, informacije vezane uz feminizam.“ (Medicina)*
5. *„U nekim segmentima naravno da igra veliku ulogu, a to je kada donosim neke odluke ili kada se nađem u životnim situacijama u kojima je feminizam potreban kako se ne bi ženama uskratila neka prava ili mogućnosti, pa se trudim da što većeg utjecaja imam na to kada mi se ukaže prilika“ (Farmacija)*
6. *Unatoč činjenici da se zalažem za ravnopravnost muškaraca i žena, pokret feminizma, barem ono malo što sam o njemu čitao, dosta mi je pomoglo da uvidim u kojim dijelovima društva i na koji način se žene degradiraju i smatraju manje vrijednima te na koji način je moguće te probleme riješiti.“ (Fizika) Ispitanik također navodi kako: „Pokušavam mijenjati ljudi oko sebe na način da s njima pričam i onda ukoliko je očito da osoba ima dovoljno otvoren um za raspravu o feminizmu*

i sličnim temama (čitaj: nije zatucana) onda se trudim naučiti od njih nešto ili njih nečemu naučiti“
(Fizika)

7. *„Prije nisam bio svjestan koliko žene imaju problema u modernom društvu. [...] Feminizam mi je omogućio veće razumijevanje stanja žena u društvu.“* (FER)
8. *„Nadalje, društveno ozračje uzrokovano feminizmom omogućilo je mojoj majci da osnuje i vodi svoju tvrtku, u čemu se pokazala vrlo uspješnom; još jedan u nizu primjera korisnosti pokreta. [...] koliko god to bude u mojoj moći, zalagat ću se za vrednovanje kompetencija, sposobnosti, kreativnosti, svjetonazora i ideja, neovisno o tome dolaze li od muškaraca ili žena.“* (Matematika, preddiplomski)

Student komunikologije navodi kako feminizam ne utječe na njegovu svakodnevicu, dok se student matematike (diplomski) ne želi asociirati s pokretom.

5. Rasprava

Za potrebe izrade završnog rada na temu iskustava i značenja feminizma za muške studente Sveučilišta u Zagrebu, provedeno je kvalitativno istraživanje sa skupinom od deset studenata iz svih područja studiranja. Rezultati prikupljeni kroz dubinske intervju prikazuju način na koji feminizam utječe na strukture stavova i konstrukciju svakodnevice muških ispitanika. Osam od deset ispitanika iskazuje pozitivan stav prema pokretu. Isti to potvrđuju kroz daljnji tijek razgovora. Student matematike, diplomski studij ima izrazito negativno mišljenje o pokretu feminizma iako i sam navodi kako je ideja feminizma u početnim stadijima bila pozitivna te je pokret donio pozitivne promjene u društvu. Student komunikologije također navodi kako je feminizam današnjice promijenio svoj cilj te se očituje kao ideologija. Napredak pokreta šest studenata vezuje uz promjene u društvu, te student sociologije dodatno navodi i razlike u kulturama koje utječu na razvoj ideje feminizma. Četiri studenata navode kako daljnji tok pokreta ovisi o samom pokretu i njegovim pobornicima.

Osim studenta matematike (diplomski smjer) svi se ispitanici vide kao pobornike pokreta te pojedinci navode kako aktivno sudjeluju u daljnjem širenju pokreta i mijenjanju društva „na bolje“. Prema ovim rezultatima može se zaključiti kako ispitanicima tema feminističkog pokreta nije strana te kako su voljni stati iza ciljeva te podržati širenje pokreta. Važno je napomenuti kako svi ispitanici kritički pristupaju pokretu te kako nisu voljni podržati toksičnost i radikalizaciju istog. Svi ispitanici uviđaju kako postoji iskorištavanje pokreta od strane organizacija i tvrtki.

Student strojarstva izravno navodi kako njegova daljnja participacija u pokretu veoma ovisi o „atmosfera koju feminizam donosi“.

Utjecaj feminističkog pokreta na društvo ipak nije jednoglasno pozitivan. Šest od deset studenata navodi pozitivan utjecaj, dok tri od deset ispitanika ipak iskazuju podvojeno mišljenje o utjecaju pokreta na društvo. Od glavnih promjena koje navode su povećanje rodne ravnopravnosti, promjena uloga i pretpostavki koje društvo nameće ženama, otvaranje diskusije o mentalnom zdravlju muškaraca i pokretanje drugih marginaliziranih skupina na djelovanje. Od negativnih aspekata se navode pojava „druge smjene“, „cancel culture“, stavljanje roda iznad kompetencije na radnim mjestima te degradiranje morala društva. O utjecaju društva na feministički pokret pola ispitanika navodi kako je društvo osmislenje pokreta te da pokret svoje ideje i ciljeve crpi iz društvenih događanja. Drugih pet smatra kako su društvo i feministički pokret u opoziciji te da društvo sabotira i guši pokret. Pojedinci navode kako, iako postoji prividno ispunjenje ciljeva, društvo ipak nastoji razrijediti poruke pokreta te ga dugoročno spriječiti u ostvarenju i širenju. Kroz ovu temu kod pojedinaca se javlja i aspekt Hrvatskog društva. Feministički pokret u hrvatskom društvu nije dobrodošao navodi student strojarstva.

Taj stav potvrđuje i student sociologije koji navodi „[...] postignuća koja je feminizam ostvario na raznim poljima su, kao što vidimo, sve ugroženija u Hrvatskoj.“ Ispitanik s medicine navodi kako je „promjena u Hrvatskoj dosta usporena i ženama se otežava dolazak do statusa ravnopravnosti.“ Student fizike (preddiplomski studij) navodi da je za budućnost feministički pokret „[g]lavno je da generalno mišljenje ove iznimno konzervativne zemlje (a i drugih u svijetu) pređe u malo liberalnije razmišljanje kada je u pitanju vrijednost i ravnopravnost žena u društvu.“ Masovni mediji se također navode kao sredstvo širenja ideje pokreta, obrazovanje mladih, ali i širenje negativne slike o pokretu te kao oruđe destabilizacije istog.

Kod teme spolova u kontekstu feminističkog pokreta, osam od deset studenata navodi kako je feminizam stvoren za oba spola, dok studenti matematike i umjetničkog smjera (diplomski) ne izražavaju svoje mišljenje na ovu temu. Na dalje, na pitanje kako sudionici vide druge muškarce u okvirima feminističkog pokreta došlo je do razdiobe teme na muškarce kao sudionike pokreta, utjecaj muškaraca na pokret te utjecaj pokreta na muškarce. Specifično za ovu temu je što je najmanje dodirnih točaka u odgovorima ispitanika. Tri studenta ne navode konkretan stav iako vide muškarce kao sudionike u pokretu. Student fizike navodi promjenu stavova muškaraca prema

ženama. Student matematike (preddiplomski) navodi podjele muškaraca u skupinu tradicionalnih i skupinu feminista. Student fizike pak navodi kako većina muškaraca nije ni čula za pokret niti znaju njegovu svrhu. Student sociologije navodi kako je samo pitanje preširoko te kako se ne smije generalizirati utjecaj muškaraca na društvo i pokret. Ispitanik sa strojarstva navodi važnost muškaraca u pokretu, a student umjetničke navodi pozitivan utjecaj feminizma na muškarce. Što se tiče žena u okvirima pokreta, postoji više dodirnih točaka kod ispitanika. Pet od deset studenata navode normalnost žena feministkinja. Student matematike (preddiplomski) navodi ponovno dvije skupine žena s tim što jedna skupina prihvaća prava koja su dobile odbacujući dužnosti koje bi trebale imati i druga skupina u kojoj žene osjećaju pritisak zbog novih očekivanja od strane društva. Pojedinci također navode spektar pobornica feminizma od osoba koje su radikalne do osoba koje se nazivaju feministkinjama samo zato što su žene i to im se čini normalno.

Kroz prethodne teme može se zaključiti kako prevladava pozitivno iskustvo i stav prema pokretu feminizmom. Ispitanici velikim dijelom podržavaju pokret te sudjeluju u inicijativama. Razumiju kako društvo utječe na pokret te kako pokret oblikuje društvo prema svojim ciljevima i ovim temama kritički pristupaju. Kod same obrade tema i razgovora, postoji dosta sličnosti između studenata FER-a, umjetničkog smjera i komunikologije. Može se zaključiti kako se devet od deset ispitanika vidi kao dio pokreta te kako smatraju da im je kao muškom spolu, važno sudjelovati u pitanjima izjednačavanja prava i poboljšanje položaja njihovih majki, sestara, sugrađanki kolegica i svih ostalih navedenih žena. Također, može se vidjeti kako je feminizam pozitivno utjecao i na njihov položaj u društvu te im je otvorio nove mogućnosti u mnogim aspektima života ali ponajviše po pitanju mentalnog zdravlja, uklanjanja diskriminacije na temelju ponašanja koja su se prije pripisivala samo ženama te povećanjem svijesti društva o potencijalnom nasilja i seksualnog zlostavljanja od strane žena.

Socijalna konstrukcija svakodnevice prema društvenim okvirima i uz poticaj feminističkog pokreta je jasno vidljiva kroz razgovore. Utjecaj društva na mišljenje o feminističkom pokretu je prva tema koja se pojavila u razgovorima. Kod devet od deset ispitanika je jasno vidljivo da društvo koje ih okružuje ima veliki utjecaj u pozitivnom viđenju feminističkog pokreta. Studenti strojarstva i sociologije navode kako je njihov stil života od početka odgovarao onome što feministički pokret zastupa. Navode kako je jednakost žena u društvu, od malena, bila normalna pojava te kako se feministička ideja s lakoćom uklopila u svakodnevicu. Kod studenata medicine i fizike se može uočiti kako sekundarna socijalizacija oblikuje pozitivne stavove o feminističkom

pokretu. Razgovori s društvom i preseljenje u veći grad šire njihove perspektive te stječu više znanja i čvršće stavove o položaju spolova u društvu.

Student farmacije navodi majku kao primjer signifikantnog drugog s pozitivnim primjerom feminizma u stvarnom životu. Majka i njeni profesionalni uspjesi su, prema sugovorniku bili idealan primjer borbe za jednaka prava žena u poslovnom i privatnom aspektu života. Student farmacije također navodi kako je primjer majke bio proturječan društvenom kontekstu u kojem je odrastao. Ispitanik navodi selo u kojem je odrastao kao primjer patrijarhalnog društva s jasno određenim ulogama koje su bile predodređene kako za njegovu majku tako i za njega kao muškarca u budućnosti. Navodi kako u takvim okvirima ne bi trebao postati feminist, ali potaknut majčinim utjecajem ipak gradi život u suprotnom smjeru. U sličnom životnom kontekstu se pronašao i student matematike (preddiplomski studij) koji navodi kako je njegovo odrastanje obilježeno konzervativizmom, no njegov smjer života su promijenile godine socijalizacije i uski krug prijatelja uz koje se upotpunjavala slika o vlastitom identitetu i položaju u društvu. Studenti FER-a, umjetničke, matematike (diplomski) i komunikologije nisu direktno naveli svoje stavove o utjecaju socijalizacije na mišljenje o pokretu pa autorica nema direktan dokaz o istom, no kroz odgovore na ostala pitanja se može naslutiti kako pozitivno ili negativno opredjeljenje prema feminizmu dolazi iz svakodnevnih komunikacija s prijateljima i kolegama na fakultetima.

Na primjer, student matematike (diplomski smjer) navodi kako je komunikacijom sa ženama shvatio kako ih se sve manje povezuje s pokretom. Na dalje, osam od deset ispitanika navode kako je feminizam pozitivno utjecao na njihovu svakodnevicu. Studenti FER-a i fizike navode kako je feminizam proširio znanje o ženama u društvu i nepravdi koja im se događa, dok student strojarstva navodi kako je feminizam izazvao tradicionalna mišljenja te ih je promijenio u modernije i pravednije stavove. Studenti fizike, medicine, matematike (preddiplomski smjer) i farmacije, potaknuti pozitivnim idejama feminizma, u svojem svakodnevnom životu nastoje ukazivati na nepravdu u društvu te kroz razgovore i savjete mijenjati svoju okolinu te stvarati ravnopravnije i zdravije ozračje koliko za ženski, tako i za muški spol. Student umjetničkog smjera navodi kako je feminizam utjecao na njega kao muškarca omogućivši mu sigurnu okolinu za iskazivanje emocija i, uzročno tome, zdravije mentalno stanje. Student sociologije navodi i aktivno sudjelovanje u inicijativama koje pokret organizira.

Također, navodi i stavove koji su postali jasniji i može ih bolje elaborirati svojoj okolini te tako kvalitetnije pristupati u promjenama mišljenja njegovih bližnjih. Studenti komunikologije i matematike (diplomski) navode kako feminizam ne utječe na njihovu svakodnevicu, dok se student matematike (diplomski smjer) odbija asociirati s pokretom. Iz svega prikazanoga, jasno je kako feminizam ima značajan utjecaj na svakodnevnicu muških ispitanika. Bilo da je riječ o učenju o feminizmu kasnije u životu ili kroz odrastanje, ispitanici oblikuju svoje mišljenje, stavove pa time i djelovanje prema društvu, po načelima pravednosti i ravnopravnosti žena i muškaraca. Velika većina ih nastoji dalje širiti ideje koje su dobili od feminističkog pokreta te kod devet od deset ispitanika vlada pozitivan stav o pokretu.

6. Zaključak

Iz prikazanih rezultata kvalitativnog istraživanja o tome kako muškarci percipiraju feministički pokret te kako pokret utječe na njihovu svakodnevicu, može se zaključiti kako devet od deset ispitanika ima pozitivno viđenje pokreta. Navode kako je pokret poboljšao opće stanje žena u društvu, otvorio muškarcima mogućnost iskazivanja emocija bez stigmatizacije, također navode i privatne primjere u kojima je pokret igrao veliku ulogu u ostvarenju ciljeva bliskih žena. O utjecaju društva na feministički pokret šest od deset ispitanika navodi kako su društvo i pokret u sukobu dok četiri od deset navode kako društvo daje smisao pokretu.

Odnosi spolova također dobivaju svoj trenutak u diskusiji, ali cjelokupna slika o položaju spolova u društvu i u kontekstu pokreta ide prema pozitivnom ishodu, kroz poboljšanje položaja žena na radnim mjestima, uklanjanje diskriminacije na temelju spola i opće izjednačavanje uloga žena i muškaraca u društvu. Utjecaj socijalizacije i bližnjih ljudi neosporivo gradi sliku o feminističkom pokretu i društvu kod ispitanika. Kod pojedinaca pozitivna slika o pokretu oblikovana je tek kasnije kroz život, također se navode i slučajevi utjecaja žena signifikantnih drugih koje su imale veliku ulogu u stvaranju perspektive ispitanika od mlade dobi. Feminizam kod ispitanika oblikuje stavove i ponašanja u smjeru daljnjeg obrazovanja i informiranja o položaju žena u društvu, ukazivanje na nepravdu, diskusije s drugima u okolini te potiče aktivno sudjelovanje u inicijativama pokreta.

Na kraju može se zaključiti kako feminizam ipak ima utjecaj i na muškarce u društvu, te iako su kroz teoriju suprotstavljena mišljenja o sudjelovanju muškaraca u pokretu, jasno je kako muški spol sačinjava polovicu stanovništva te kako se bez uključenja muškaraca ne može postići

društvena promjena. Na ovako malom uzorku vidljivo je da volje za inicijativom ne nedostaje te kako feministički pokret može utjecati i na položaj i živote muškaraca podjednako kao što to čini kod žena.

7. Literatura

- Agger B. (1997) *Critical Social Theories: An Introduction* Westview Press, SAD
- Day M. (2016) *The Effects of Gender Socialization on Men and Women*, PennState Presidential Leadership Academy <https://bit.ly/3w9pnW0>, stranica posjećena: 01.09.2000.
- De Beauvoir S. (1953) *The Second Sex* Alfred A. Knopf, New York, SAD
- Dr. Hiebert D. (2014) *What does 'The Social Construction of Reality' Mean?* Youtube video, Providence
- Goldrick-Jones A. (2002) *MEN Who Believe in FEMINISM*, Praeger. Westport, Connecticut, London, SAD
- Hatcher D. L. (1984) *Understanding „The Second Sex“*, Peter Lang, New York, SAD
- Hooks B. (2000) *Feminism is for Everybody: Passionate Politics* South End Press, Cambridge, MA, Canada
- Hromadžić H. i Popović H. (2019) *Socijalna konstrukcija zbilje – kanonsko djelo integrativnih socioloških teorija. Konteksti, analiza, perspektive*, Glasnik Etnografskog instituta SANU 2019 Volume 67, Issue 1, Pages: 33-43
- Jardine A. i Smith P. (1987) *Meni in Feminism* Methuen, Inc., New York, SAD
- Klocke B. (2010) *Uloga muškaraca u feminizmu i feminističkoj teoriji*, Libela Portal o rodu, spolu i demokraciji <https://bit.ly/3cx4xtb>, stranica posjećena: 01.09.2000.
- L. Berger P. i Luckmann T. (1966) *The Social Construction of Reality*, Doubleday & Company, inc. Garden City, New York, SAD